

PRVINE GOVORJENEGA JEZIKA KOT TEMELJNI STILEMI V SODOBNI SLOVENSKI PROZI

Mojca Smolej
Filozofska fakulteta, Ljubljana

UDK 811.163.6'276.12:821.163.6-3.09"19/20"

Prisotnost prvin spontano govornega jezika v literaturi ni nič novega. To potrjuje tudi sama literarna zgodovina. Pri preslikavi govornega jezika v literaturo so opazne različne stopnje. Različne stopnje oz. delno preslikavanje spontano govornega v literaturo se največkrat kaže/jo kot nekakšen hibrid, ki ni ne verodostojen posnetek spontano govornega ne pričakovan v knjižnem jeziku.

govorjeni jezik, stilem, sodobna slovenska proza

The presence of elements of spontaneous spoken language in literature is nothing new. This is also confirmed by literary history. In research on the use of spoken language in literature/s different levels are noticed. This partial depiction of spontaneous talk in literature is mostly represented as a kind of hybrid that is neither a credible recording of spontaneous spoken language nor what is expected in the literary language.

spoken language, styleme, modern Slovene prose

1 Stilem

Za uvod v opazovanje prvin govornega jezika v novejši slovenski prozi je treba odgovoriti na vprašanje, kako sploh razumeti pojem stil oz. stilem v pričujočem prispevku.

Stilem razumemo kot jezikovno sredstvo, ki zaradi pogoste, prevladujoče rabe v literarnem ali drugem delu postane opazno (na tem mestu se vsekakor vsiljuje misel, da pogostost ne more in ne sme biti nujni kriterij, lahko je povsem nerelevanten). Kako besedi opazno in pogosto razumeti, bomo tokrat pustili ob strani. Tokrat naj zadošča, da stilem oz. stil ne razumemo kot posebnost ali odmik v primerjavi z drugo zvrstjo/ravnjo jezika (npr. neumetnostnim jezikom, govornim jezikom), pač pa je v določeni meri pomen izraza delno prekriven tudi s pojmom idiolekt. Idiolekt, ki je v določenih primerih delno prekriven tudi z družbeno pogojeno (konvencionalno) rabo jezika, razumemo kot množico najrazličnejših možnih izbir/rab jezikovnih (leksikalnih, slovničnih itn.) sredstev, ki

so med seboj delno prekrivna, saj izhajajo iz istega temelja oz. sistema, in lastne ali tipične za posameznega govornika. Vsaka izmed danih (zavednih ali nezavednih) izbir je pogojena z okoliščinami in družbeno-družabnimi dejavniki, ki pa jih govorec lahko namenoma ali nenamenoma ne upošteva. Jezik (in s tem stil) vsakega umetnostnega besedila razumemo kot del avtorjevega idiolekt, in sicer kot del, ki je lahko ali pa ne prekriven z avtorjevimi zavednimi ali nezavednimi jezikovnimi izbirami v drugih okoliščinah in pod vplivom drugačnih družbeno-družabnih dejavnikov. V okviru posameznika, v našem primeru posameznika – avtorja, lahko torej trdimo, da je idiolekt prekrivajoča množica najrazličnejših jezikovnih izbir, ki so za posameznika tipične v določenih okoliščinah, med katerimi je zagotovo tudi avtorjevo prozno delo.

Za popolno sliko stila določenega avtorja ali posameznega dela bi bilo treba analizirati vse slovnične, leksikalne in druge prvine, ki soustvarjajo besedilo. Tokrat bomo v analizi-

ranih delih skušali izluščiti le tiste, ki so značilne za govorjeni jezik oz. so tipična slovnična ali leksikalna sredstva (spontano) govorjenega jezika. Zanimalo nas bo, katera slovnična ali leksikalna sredstva se pojavljajo, v kolikšni meri in kakšna je njihova vloga.

2 Raba prvin govorjenega jezika skozi čas

Zgodovinski pregled rabe prvin govorjenega jezika v umetnostnih besedilih kmalu pokaže že znana dejstva, da vpetost različnih prvin govorjenega jezika v literarnega danes pravzaprav ni nič novega, nič presenetljivega.

Literarna zgodovina nam ponuja različne primere »osvobajanja« umetnostnega jezika že v 18. stol. Iz evropske zgodovine so zagotovo med najbolj znanimi anakreontiki. Tu je treba omeniti še Lessinga, Wielanda, Herdera itn., ki jim je normirajoča slovnica predstavljala aparat uničevanja, zakrivanja čutne polnosti jezika, zato so zahtevali svobodnejši besedni red, rabo narečne leksike itn.

Zgledi posnemanja naravne dikcije se kažejo tudi v slovenski literarni zgodovini, o čemer je podrobno pisala že Breda Pogorelec.

V Linhartovi dramatici, zlasti v Matičku kaže omeniti še eno nasprotje, ki napoveduje novo dobo: poleg [...] historičnih prvin smo nakazali tudi mestoma dikcijo ljudske umetnosti v dialogu Matička in Nežke. S tem je že v tem, nemara najbolj izrazitem in še vse premalo ocenjenem delu Prešernovega predhodništva, nakazan slogovni spopad, ki ga bomo spremljali v razvoju slovenskega umetnostnega sloga vse devetnajsto stoletje. Označili bi ga lahko kot spopad med historično in neretorično ljudsko poetiko, spopad, ki se je navidez umiril v obdobju slovenskega realizma ter šele z moderno razrešil v sodobni poetiki. (Pogorelec 1982: 600.)

Prisotnost prvin govorjenega jezika v slovenski literaturi je zaznati tudi v samih začetkih slovenskega proznega ustvarjanja, npr. pri Jurčiču. Z njimi načrtno orisuje in zaznamuje protagonistove socialne, mentalne in druge značilnosti. O vsem tem je razpravljal že Andrej E. Skubic.

Če človek prebere le par klasičnih avtorjev, je težko pokazati na kakšno konkretno razliko. Že Jurčič je pisal dokaj prepričljivo po kmečko, Kersnik je zapisal prve prepričljive živahne dialoge meščanskega salona, pri Govekarju najdemo kar prepričljiv sleng z vsemi tistimi zafrkljivimi neologizmi, ki sodijo zraven. Zdi se morda sicer, da je slovenščina v primerjavi s kakšnim večjim jezikom v literaturi potrebovala nekoliko dlje za prebitje dveh domnevnih tabujev, ki sta nekoč omejevala avtorja – po eni strani vseh tistih reči, ki pri meščanstvu veljajo za nespodobne, vulgarne, po drugi strani pa tistih, ki so povezane s solidno ustaljeno formalno platjo jezika, torej s črkovno nazornejšim zapisom narečnih posebnosti ali živega jezika nasploh. (Skubic 2004: 1.)

Prisotnost skladenjskih struktur, značilnih za spontani govor, narečne leksike, prvin govorjenega jezika se v slovenski prozi tako praktično pojavlja od samih začetkov pa vse do danes.

2.1 Razlike v rabi prvin govorjenega jezika nekoč in danes

Če se natančneje osredotočimo na rabo prvin govorjenega jezika v različnih časovnih obdobjih, se izkaže, da je bil govorjeni jezik res prisoten ves čas, vendar je bila ta prisotnost bolj ali manj zakrita oz. je bila spretno izrabljena za dosego večjega učinka, npr. pri orisu protagonistovih značajskih, socialnih ali drugih značilnosti.

[D]anes neknjižni jezik ni več znak za zaznavanje nenormalnih, posebnežev, »drugečnih«, provokatorjev, preprostih; ta jezik je samoumeven, je edini možni izraz tistega, ki govori, ker govori zares. [...] (Skubic 2004: 1.)

Pri Cankarju lahko npr. vidimo prefinjen spoj umetelne in naravne dikcije, ki je bil vsekakor premišljen in načrten; posnetki naravne dikcije so tako delno prikriti.

Primer:

In župan, – župan živi dalje, kakor žive drugi ljudje. Na večer se napije močnega vina, oči se mu zalijejo in s pestjo bije po mizi: »A jaz mu ne dam niti trohice! Ne zdaj in nikoli ne!« Okna je omrežil in zagrnil s trdnimi ruleti; ne spi pa nikdar sam v svoji sobi in ponoči se

časih dvigne v postelji in strmi z velikimi očmi v temo. (Cankar 1969: 120–121.)

Citirani odlomek iz Cankarjeve vinjete O čebelnjaku se začneja z eliptično oz. nominalno strukturo, ki opravlja metabesedilno vlogo napovedovanja vsebine dela besedila, ki sledi, in deloma tudi stopnje besedilne zgradbe. Obravnavane eliptične oz. nominalne strukture so tipične in zelo pogoste prav v spontano govornih besedilih. Z njimi govorci največkrat napovedujejo ali povzemajo vsebino novega dela besedila in nakazujejo prehod na naslednjo stopnjo besedilne zgradbe. Cankar je eliptične in nominalne strukture večje izrabljajl in učinkovito prepletal z drugimi naravnimi in umetelnimi strukturami.

Danes lahko bralec v primerjavi s klasičnimi avtorji opazi, da velikokrat ne gre za spoj naravnega (spontanega) in umetelnega, pač pa zgolj za rabo ali uporabo jezika, ki je osvobojen vsakršnih umetelnih zakonitosti. Zdi se, da marsikateri avtor »zgolj« svobodno, neobremenjeno prenaša, preliva jezik iz ene sfere (največkrat spontano govornega) v drugo, zapisano. Marsikatero sodobno prozno delo tako predstavlja skoraj verodostojen posnetek naravne dikcije z vsemi leksikalnimi, skladenskimi in drugimi primesmi, ki živijo predvsem v spontano govornih (zasebnih) diskurzih.

3 Pregled štirih sodobnih proznih besedil

Kot kratek sprehod skozi pregled možnih različnih prelivov posnetkov naravne dikcije v prozni besedilni svet nam bodo služila dela: *Fužinski bluz* Andreja Skubica, *Čefurji raus!* Gorana Vojnoviča, *Rizling polka* Štefana Kardoša in *Zlati dež ali Kaj hoče možki* Luke Novaka.

Pri pregledu navedenih del se takoj izkaže, da je prisotnost slovničnih, leksikalnih in drugih sredstev (spontanega) govornega jezika v njih zelo različna. Pri nekaterih

je pogosta, kar pomeni, da se avtor z jezikom močno približuje govornemu jeziku tako na ravni zapisa, na ravni oblike in vrste leksemov (npr. izguba nenaglašene končnice -o pri samostalnikih srednjega spola; raba leksike, ki je po SSKJ označena s kvalifikatorji (nižje) pogovorno, vulgarno, žargonsko, nizko itn.; raba metabesedilnih signalov oz., ožje gledano, govornih signalov itn.) kot tudi na skladenski ravni, npr. pretrganje linearne osi, stava klitik oz. besedni red, izpostavitve stavčnih členov itn. Pri drugih je delež jezikovnih sredstev (spontano) govornega diskurza skromen in se odraža predvsem na občasni rabi leksemov, ki jih SSKJ označuje bodisi za pogovorne ali vulgarne. Zapis in oblika besed ostajata zvesta knjižni normi.

V nadaljevanju si bomo tako skušali ogledati različne stopnje in oblike rabe leksikalnih, slovničnih in drugih sredstev spontano govornega jezika v preučevanih sodobnih proznih delih.

3.1 Zapis

Pri analizi zapisa je opazno predvsem dvoje. Avtorji se kljub približevanju spontano govornemu jeziku odločajo za ortografski oz. knjižni zapis, kar je pričakovano, saj je tako delo razumljivo najširšemu krogu bralcev. Posamezni avtorji (npr. Andrej Skubic, Goran Vojnovič) se v večji ali manjši meri pri ortografskem zapisu odločajo tudi za izjeme, ki niso skladne s standardnim slovarjem. Večinoma gre za besede, ki so rabljene pogosteje in njihov nestandardni zapis ne povzroča težav pri razumljivosti oz. berljivosti.

Primeri:¹

1. Je blo vroče ko satan. Zdej bo pa spet. Glih ko je blo neki cajta mogoče živet. Kakšno urico. Šele **zdejle**² zjutri. Je blo mal teme pa mira. **Mislim**, šta. Da bi se **pretegnu**. [...] Naenkrat sem sam **slišal** en tih smeh tam iz teme, pol se je pa **začel** ob beli steni pri tleh neki temnega premikat, pa sem **vidu**, da tam v spalkah ležijo

¹ Pri vseh treh primerih gre za notranji monolog.

² Mastni tisk predstavlja nekatere reducirane oblike, podčrtano pa nereducirane, ki so glede na reducirane oblike nepričakovane.

[...]. Veliki frajer, ko je mulce **prefuku**, je **prišel** gor po svojo nagrado. (FB: 9–13.)³

2. Šole je končno **konec**, sem **mislna**, da bom **popizzla**. **Mislm**, jaz mačkasta, tastara za kemo pa za katedrom sedi pa tam filozofira neki o moki. [...] Mi pa vsi **sam en v družga** zijamo. **Mislm**, **kolk** je to bolano. **Še dobr, da mam**o ob torkih krajši urnik. **Tko** da ob petih že zviz, pa sem ob pol šestih doma. (FB: 130–131.)

Pri pregledu prvih dveh naključno izbranih primerov se kaže, da avtor pri zapisu ne zapušča varnih meja razumljivosti in berljivosti. Upošteva le tiste redukcije, ki kljub nestandardnim oblikam bralcu ne otežujejo branja in s tem razumevanja (npr. deležnik na -l za moško obliko je (nedosledno) zapisan z u → *pretegnu*, *vidu*, *prefuku*, *privošču*, vendar *slišal*, *prišel*; izguba nenaglašene e, a oz. i → *clo*, *zlo*, *blo*; izguba glasu o pri deležnikih srednjega spola → *začel* namesto *začelo*; redukcija oz. premena nenaglašene kratkega a → *keri* namesto *kateri*, *lohk* namesto *lahko* itn.). Oba primera pa lahko kažeta na to, da avtorju zapis služi tudi za karakterizacijo likov, čeprav ne povsem pričakovano (npr. v prvem primeru, ki ga govori bivši hevimetalec, je mnogo manj redukcij, čeprav bi bile glede na druge redukcije in premene v romanu pričakovane, kot v drugem primeru, ki ga govori srednješolka → npr. beseda *mislim* je pri prvem zapisana standardno, brez redukcije, pri drugem pa je drugi, nenaglašeni i opuščen (*mislm*). Nedosledno zapisovanje že zapisanih redukcij priča tudi o tem, da je avtor morda pri pisanju (v smislu načrtnega, premišljenega systemskega zapisovanja) posvečal manj pozornosti samemu zapisu oz. da je zapis delno osvobojen načrtnih systemskih spon in je tako rabljen/izrabljen neposredno in delno nenačrtovano.

³ FB: *Fužinski bluz*.

⁴ Na tem mestu je treba poudariti, da je seveda bistvena razlika, ali gre v romanu za pripoved, kjer se jezik skoraj na vseh ravneh močno približuje knjižnemu, ali za dvogovor oz. pogovor, kjer je zaznati večji približek spontanemu govoru.

⁵ ČR: *Čefurji raus*.

Primeri:

3. »Nepripravi so včeraj ponoči poškodovali kočo na Dolgem mostu ... A vidiš, Dolgi most.« »Pa **sej** to je **tm**, **k**⁴ so Črnuče. Sej šestka pelje na Dolgi most.« »Mamica ti je tm, k so Črnuče.« [...] »**Dej**, **k** nimaš blage veze. Se **spomnš**, **k ni vedu**, kje je Tromostovje.« »To sem **vedu**, **sam nism vedu**, da je to Prešernov trg.« [...] In potem gremo ponavadi za Adijem, njo pa pustimo, da stoji tam ko kup nesreče. Mirsad pa medtem trpa Avstrijke. Mirsad je itak tak sumljivec, da mene sploh ne bi **čudilo**, če bi on **delal** v Kranju in bi samo Samiri **nalagal** o Klagenfurtu. (ČR: 30–31.)⁵
4. Potem pa naenkrat Damjanović skrene in gre skozi grmovje do Ljubljanice, do brega. [...] In Damjanović začne **scat**. Ta je pa res čefur. Sredi belega dneva, **direkt** ob potki, **po kateri** hodi folk, on lepo stane in ga privleče ven. Pripisalo mu se i gotovo. [...]. (ČR: 133.)

Tudi v romanu *Čefurji raus* je opaziti dvoje. Pri zapisu ostaja avtor skoraj popolnoma na ravni standardnega zapisa (z občasnimi izjemami → npr. raba kratkega nedoločnika), kar je samo delno pričakovano, saj je lahko mestoma standardni zapis glede na izbor leksike, skladijskih in drugih izpeljav celo rahlo izstopajoč v smislu nenaravne vpetosti v besedilno celoto (npr. *vsii čefurji imajo lepo đ pa ć; direkt ob potki, po kateri hodi folk* → raba oziralne vezniške besede *po kateri* tu priča, da avtor res ostaja znotraj standardnega polja. Zapušča ga le pri uprizarjanju dialogov, vendar se tudi tu ne oddalji preveč od knjižnega zapisa (npr. *To sem vedu, sam nism vedu, da je to Prešernov trg*).

Primeri:

5. »Ko pa kličeš z neke neznane cifre! Saj veš, da ne dvigujem neznancem. Kaj pa imaš to za en telefon? A tvoj ne dela?« »Pa dobro, mislim, za božjo voljo, če veš, da me ni! Pa da se morava ja dobiti, saj ne moreš kar tako izginiti ...«

»Pa dobro, nehaj že težiti, prav fajn se imam, saj ni nič takega!« (ZD: 188).⁶

6. Druga kvazi: »Ja res ste tole lepo pripravili, tko lušten ste tole naštimal, a boste film snemal al reklamo ali kaj, ni kaj, sam za čestitat vam je!« in hlastno zagrizne v štruco. Potem ji izleti: »A kakšne klubase pa ni za zraven? Hahaha.« (ZD: 152.)

Če je v prvem romanu (*FB*) zapis najdlje presegel mejo standardnega, v drugem (*ČR*) le delno, lahko v zadnjih dveh primerih (*ZD*) opazimo, da je avtor pri zapisu ostal povsem zvest knjižnemu zapisu, kar je zanimivo, saj si skozi celotno delo prizadeva za čim večji približek spontanemu, govornemu jeziku (vsaj pregled leksike in skladenjskih izpeljav priča temu v prid). Izjemoma se avtor za bežen prehod meje med standardnim in ne-standardnim slovarjem odloči pri karakterizaciji stranskih (nepomembnih) likov (npr. *A kakšne klubase pa ni za zraven?*).

Kot kratek sklep k pregledu zapisa v obravnavanih romanih lahko rečemo, da je opaziti tri različne stopnje rabe zapisa: prva ostaja povsem zvesta standardnemu slovarju, druga se od standardnega odmakne le pri karakterizaciji likov (največkrat stranskih), tretja pa skozi celotni besedilni svet z vsemi liki preko zapisa skuša zajeti spontani, neposredni in osvobodni jezik, ki je vsekakor del besedilne resničnosti. Pri vseh treh je tako opaziti nekakšen boj med knjižnim, normativnim na eni strani in spontanem, neposrednim, prostim jezikom na drugi. V prid standardnemu govori predvsem želja po razumljivosti in berljivosti.

3.2 Besedišče

Pri pregledu besedišča se bomo osredotočili zgolj na tri ravni. Na besedišče bomo pogledali s stilnoplastnega zornega kota, pregledali bomo stopnjo prisotnosti splošnih besedilnih aktualizatorjev in za konec še rabo

diskurzni označevalcev oz. metabesedilnih elementov.

3.2.1 Stilno-plastna oznaka besedišča

V vseh štirih romanih je bolj ali manj prisotna raba besedišča, ki ga s stališča knjižnega jezika označujemo za (nižje) pogovorno, ekspresivno, nizko, slabšalno ali vulgarno.

Primeri:

7. Ne gre mi iz glave, kako sva se odločila za tole potovanje. Larisa naj bi danes še končala snemanje ene reklame, pa ji je producent tako presedel, ker ji je težil že od vsega začetka, da ga je poslala v božjo mater in mu rekla, naj se goni s svojim advertajzerskim kešem. Ti tipi res mislijo, da so boga za jajca prijeli. (ZD: 15.)
8. Zaklel se je, da ne bo zajebaval nikogar več, sploh pa ne žensk v turističnih agencijah [...]. (RP: 118).⁷

Tudi izbor besedišča govori v prid temu, da je jezik v sodobni slovenski prozi osvobojen knjižnonormativnih spon, avtor tako ni več obremenjen s težo primerne in idealne. Jezik lahko uporablja neposredno, svobodno, v besedilni svet ga lahko prenaša/preslikuje iz katere koli socialnozvrstne plasti. V kolikšni meri in kdaj bo avtor uporabil »ne-standardno« besedišče, je odvisno le še od njega samega in njegovih stilističnih smernic.⁸

3.2.2 Splošni besedilni aktualizatorji

Splošni besedilni aktualizatorji so tista leksikalna sredstva, ki pretvarjajo/spremenjajo slovarsko vrednost leksema, pred katerim stojijo, v konkretno referenco. Vlogo splošnih aktualizatorjev opravljajo določni in nedoločni členi, ki so sami po sebi asemanitični. Ker je njihova raba v knjižnem jeziku nepričakovana, pričakovana pa v spontano tvorjenih govorjenih besedilih, raba v

⁶ ZD: *Zlati dež ali Kaj hoče moški*.

⁷ RP: *Rizling polka*.

⁸ Za popolno analizo bi morali obravnavano besedišče natančno pregledati kvantitativno, vrstno (socialnozvrstno) in funkcijsko (v smislu pregleda mesta pojavitve).

pregledanih romanah zopet kaže na to, da je sodobni avtor pri rabi jezika neposreden.

Primeri:

9. Matej mi je s Hvara javil, da je štirideset stopinj in da Hrvati colajo po 10 evrov za eno margarito. S **ta** novo sta zagonila že ves denar in zdaj namiguje, če bi mu lahko kaj nakazal. [...] Jim dam jaz morje pa jahte! Poslal mu bom sto evrov in to je to. Pa naj ne hodi na najdražje koktajle na Mediteranu. Ta moj sin je tudi postal **en** svojevrsten snob. (ZD: 44.)
10. Irena zdej že zgleda bolj nezainteresirana. **Un** **ta** prvi gol jo je mal zbudu, pol se je pa spet začela dolgočasit. (FB: 227.)⁹

Tako kot že pri predhodnih kategorijah bi tudi tu morali za popoln prikaz rabe splošnih aktualizatorjev le-te natančno pregledati tako kvantitativno in funkcijsko (tudi v smislu mesta pojavitve). Tokrat naj ostane le pri tem, da tudi raba določnih in nedoločnih členov¹⁰ podpira tezo zapuščanja knjižnonormativnih okvirov jezikovne rabe v slovenski prozi.

3.2.3 Metabesedilni elementi

Metabesedilni elementi so tista sredstva, ki v besedilu ne izražajo propozicijske vsebine in ne prispevajo k vsebini besedila, pač pa sprejemniku pomagajo vsebino organizirati in razumeti. Opravljajo vlogo vzdrževanja stika s sogovornikom (medosebna funkcija), obenem pa skrbijo tudi za organizacijo besedila oz. njegovo smiselno povezanost v celoto (besedilna funkcija).

Primeri:

11. Dohtar je bil fraj in ni ga bilo problem zarolat. **Ja**, samo potem ni bilo nikoli nič iz tega [...]. (ZD: 14.)

⁹ V romanu *Fužinski bluz* je pri rabi splošnih aktualizatorjev opaziti močno razhajanje med samimi literarnimi liki. Bivši hevimetalec je npr. pri rabi določnih in nedoločnih členov dosleden. Njegov jezik skorajda v popolnosti zaobjema (možne in mogoče) slovnične in leksikalne uresničitve, kakršne pozna spontano govorni jezik zasebne, neformalne rabe. Pri bivši profesorici slovenskega jezika pa nasprotno skorajda ni zaznati rabe splošnih aktualizatorjev (niti v zasebni neformalni rabi), kar deluje nekoliko izumetničeno (neprično?).

¹⁰ Poleg določnih in nedoločnih členov so v pregledanih romanah uporabljene tudi druge vrste besedilnih aktualizatorjev, ki opravljajo različne besedilne in medosebne vloge. Vsi ti aktualizatorji so s svojo rabo »pričakovani« in tako neopazni v spontano govornih besedilih.

12. **Jebemti, ja**, tist so bli cajti. Pa tud če se nismo mel kam za dat. Smo moral študentom kuhinje razfukavat. **No**, zdej, **jebemti**, ko mam pa čist svoj plac, zdej pa ni več Bertla. [...] **Jebat ga. Ja**, sej kerga družga tud ni. (FB: 11.)

Raba metabesedilnih elementov oz. govornih signalov prav tako nakazuje približevanje naravni dikciji oz. približevanje spontano govornemu jeziku, ki se v pregledanih prozih delih bralcu ponuja v zapisani obliki, kar pa predvsem zaradi lažje berljivosti in razumljivosti občasno povzroča nastanek neke vrste jezikovnega hibrida (med knjižnopisnim in spontano govornim jezikom), ki zahleva povsem samosvoj jezikoslovni (slovnčni, slovarski itn.) analitični pristop.

3.3 Skladnja

Ker skladnja predstavlja zelo široko jezikoslovno področje, se bomo osredotočili zgolj na nekaj najočitnejših skladenjskih posebnosti, ki so tipične in zato pričakovane v spontano govornem jeziku.

Primeri:

13. Mulca sta oba na morju, kdo bi mi lahko zdaj pomagal? Panika. Naj pokličem tisto čudno bosansko sosedo, ki ima gor nad nami masažni salon, da mi ga pošlje? **Si bo mislila**, da sem kak manijak. Šit. Kako naj pišem, če nima niti začetka? Pa ravno mi je steklo, kakšno sranje, pa tako sem se veselil [...] (ZD: 16.)
14. Dan je bil vroč, julij je bil tik pred vrati. Zgodaj popoldne, točno ob dveh, sva se z Betko po dolgem času znova dobila na velikem parkirišču pred BTC-jem (**vedno sva se dobivala na parkiriščih, je najmanj opazno, parkirala sva eden zraven drugega [...], skoraj z vsemi svojimi ženskami sem se dobival tako, živimo v majhnem mestu, prikriti kar koli**

je težko, treba se je truditi) in se odpeljala na sever. (RP: 8.)

15. Zjutraj bova šla najprej dol v mesto na kavo, pa na croissante – **ne morem razumeti, kako da v Ljubljani niso sposobni speči enega brezveznega rogljička, vsi so kot kaki flajštri** – potem mogoče v vodo in potem bom pisal. (ZD: 12–13.)

Ena izmed pogostih in tipičnih skladenjskih lastnosti spontano govornega jezika je pretrganje oz. prekinitve linearne osi, ki jo govorec po določenem komentarju ali pojasnitvi nato izpelje do konca. Pretrganje linearne osi lahko vidimo v 14. in 15. primeru. Da gre v navedenih primerih pravzaprav za spoj spontano govornega in knjižnonormativnega, se kaže v tem, da v nobenem primeru govorec oz. avtor pred ponovno vrnitvijo na linearno os le-tega ni nakazal s kakršnim koli jezikovnim (slovničnim, leksikalnim) sredstvom, kar je tipično in pričakovano v spontano govornem jeziku (govorci največkrat vrnitev na linearno os nakažejo s ponovitvijo zadnjih členov neizpeljane strukture).

Med drugačnimi skladenjskimi uresničitvami, v primerjavi s knjižnim jezikom, je zagotovo najti tudi stavo naslonk oz., širše gledano, besedni red. V 13. primeru vidimo, da lahko naslonka zavzame pravzaprav prvo mesto v stavku (*se je totalno skregala, si bo mislila*), kar je tipično za spontano govorni jezik.

Kot zadnjo skladenjsko posebnost, ki je značilna za (spontano) govorni jezik, bomo omenili brezvezje oz. sopostavljanje stavčnih enot brez vmesnih eksplicitnih izraznikov skladenjskih razmerij (konektorskih sredstev). Tudi te strukture pogosto nastopajo v obravnavanih romanih (npr. primer 15), kar zopet potrjuje dejstvo, da sodobni avtor res lahko popolnoma svobodno prelija jezik enega socialnega okolja (ali več okolij) v literarni svet. Stopnja avtorjeve svobode je odvisna le še od njega samega.

4 Sklep

Kot sklep naj omenimo tri ugotovitve, ki so se nam kazale skozi bežen in površen pregled obravnavanih štirih romanov. (1) Prisotnost prvin spontano govornega jezika (katere koli socialne ali druge ravni) v literaturi ni nič novega. Novo je morda le to, da je občasno opaziti skoraj popoln umik umetelnega. (2) Pri preslikavi ali izrabi (spontano) govornega jezika v literaturo/i so opazne različne stopnje, nekateri se govornemu približajo bolj (tako z zapisom kot skladenjskimi uresničitvami), drugi manj (ostajajo zgolj na ravni občasne rabe leksike, ki je v knjižnem jeziku zaznamovana, ali minimalnega posnemanja skladnje spontano govornega jezika). Različne stopnje oz. delno preslikavanje (spontano) govornega v literaturo se največkrat kaže/jo kot nekakšen hibrid, ki ni ne verodostojen posnetek spontano govornega ne pričakovan v knjižnem jeziku. Različne oblike in stopnje spontano govornega jezika znotraj istega proznega dela največkrat opravljajo vlogo karakterizacije različnih literarnih likov, kar vsekakor pomeni preiščeno rabo jezika. (3) Večji ko je približek spontanemu, govornemu, manj je avtorskih prenovitev, tako na strukturni kot leksikalni ravni; skromnost je opaziti tudi v metaforiki in drugih figurah, kar je po vsej verjetnosti pričakovano.

Viri

- KARDOŠ, Štefan, 2007: *Rizling polka*. Maribor: Študentska založba Litera.
 NOVAK, Luka, 2008: *Zlati dež ali Kaj hoče moški*. Ljubljana: Vale-Novak.
 SKUBIC, Andrej, 2001: *Fužinski bluz*. Ljubljana: Študentska založba.
 VOJNOVIĆ, Goran, 2008: *Čefurji raus!* Ljubljana: Študentska založba.

Literatura

- KRŽIŠNIK, Erika, 2004: Pojmovanje metafore v kognitivnem jezikoslovju. Marko Jesenšek (ur.): *Slovenski jezik in literatura v evropskih globalizacijskih procesih*. (Zbornik Slavističnega društva Slovenije 15.) Ljubljana: Slavistično društvo Slovenije. 56–74.

- PEYROUTET, Claude, 1998: *Style et rhétorique*. Paris: Nathan.
- POGORELEC, Breda, 1971: Jezik novejšje slovenske proze. 7. seminar slovenskega jezika, literature in kulture. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- POGORELEC, Breda, 1982: Zvrstna in slogovna razčlenjenost slovenskega knjižnega jezika v obdobjih pred Prešernom. *Makedonski jezik* 32–33. 591–601.
- SANDERS, Willy, 1973: *Linguistische Stiltheorie. Probleme, Prinzipien und moderne Perspektiven des Sprachstils*. Göttingen: Vandenhoeck und Ruprecht.
- SKUBIC, Andrej, 2004: Potegniti bralca noter, potem pa mu delati svašta. *Air Beletrina* 42. 1.
- SMOLEJ, Mojca, 2006: *Vpliv besedilne vrste na uresničitev skladenjskih struktur. Primer narativnih besedil v vsakdanjem spontanem govoru*. Doktorska disertacija. Ljubljana: Filozofska fakulteta.
- STABEJ, Marko, 2004: Vrt brez vrtnarja, pastirji brez ovc, jezik brez krmarja. *Air Beletrina* 41. 1.